

3.2.2012

Rikosseuraamuslaitos
Kirjaamo: kirjaamo.rise@om.fi

Viite: Lausuntopyyntönnö 19.12.2012 Dnro 55/090/2011

RIKOSSEURAAMUSALAN PÄIHDETYÖN LINJAUKSET VUOSILLE 2012-2016

Lausunnon antaja

Asiamiessosiaalityöntekijä Marjatta Kaurala, Kriminaalihuollon tukisäätiö

Yleistä

Rikosseuraamusalan päihdetyön linjauksissa esitellään monipuolisesti ja asiantuntevasti rikosseuraamusalan päihdetyötä. Lähtökohta, jonka mukaan päihdetyön tulee vastata tarjonnaltaan ja tasoltaan yleistä sosiaali- ja terveysalalla annettavaa päihdehoitoa ja kuntoutusta on oikea. Esitetyt kehitystavoitteet kattavat koko päihdetyön kentän ja toteutuessaan muuttaisivat rikosseuraamusalan päihdetyötä ratkaisevalla tavalla parempaan suuntaan. Usein jo pelkästään asioiden esittäminen uudella tavalla muuttaa ajatuksia ja haastaa totuttuja toimintatapoja.

Keskeisiä kehittämiskohteita

Nostan lausunrossani esille erityisesti niitä asioita, joita kohtaan asiamiessosiaalityöntekijän työssäni asiakaskontakteissa sekä vierailukäynneillä.

Vapaudessa täytäntöönpanoa odottavien haastattelut

Arviointiyksiköissä tehtävä arviointityö on keskeistä siinä, miten vankien päihdeongelmia tunnistetaan ja mitä toimenpiteitä niihin ehdotetaan. Nykyinen käytäntö ulosottoviranomaisten keskeisestä roolista ei vastaa tarpeeseen. Ehdotus siitä, että vapaudessa täytäntöönpanoa odottavien tuomittujen haastattelut tehdään arviointikeskuksessa tai sen ohjauksessa, on selkeä askel parempaan suuntaan.

Päihdeohjelmat

Akkreditoituun päihdeohjelmaan tai hyvänä käytäntönä hyväksytyyn päihdeohjelmaan osallistui vuonna 2010 vain 440 vankia. Määrä on pieni, kun suurimmalla osalla vangeista on päihdeongelma. Päihdekuntoutusohjelmiin osallistuvien määrää tulee lisätä, ensi sijassa tärkeintä on, että ohjelmia on tarjolla kaikissa vankiloissa. Ohjelmien sisällössä tulee myös huomioida erilaiset päihdekuntoutustarpeet.

Opioidiriippuvaisten korvaushoito

Opioidikorvaushoitoa koskevan asetuksen mukaisesti korvaushoidon arviointeja ja hoidon aloituksia voidaan tehdä myös Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikössä. Rikosseuraamuslaitoksella tulee olla valmius hoitoa koskeviin arviointeihin ja aloituksiin.

Naisten päihdekuntoutus

Naiset tarvitsevat omia päihdekuntoutusohjelmia. Näitä on käytännössä mahdollista tarjota vain niissä yksiköissä, joissa on paljon naisvankeja ja heidän problematiikkaansa erikoistuneita työntekijöitä. Naisten hajasijoittaminen eri puolille maata vaarantaa nais erityyppisen kuntoutuksen kehittämisen.

Ulkopuolisten päihdepalvelujen käyttäminen

Ulkopuolisten päihdepalvelujen käyttö silloin, kun se on mahdollista vankilan sijainnin ym. seikkojen kannalta, on suositeltavaa joko niin, että palvelu tuodaan vankilaan tai siten, että vanki käy palvelussa vankilan ulkopuolella.

Maksusitoumukset päihdelaitoshoitoon

Päihdelaitoshoiton kustannus- ja järjestämisvastuussa on edelleen epäselvyyksiä ja näkökulmia, joita ei ole riittävästi huomioitu. Rangaistusaikainen kuntoutus on tällä hetkellä Rikosseuraamuslaitoksen vastuulla. Kun rahoitusta tähän on vähän, ja kunnat eivät tule vastaan, monet jäävät vaille tarvitsemaansa kuntoutusta (päihdehoitolaki 7 §). Kustannus- ja järjestämisvastuusta tulisi voida sopia yhdessä kuntien kanssa.

Koevapauden aikana kustannusvastuu on selkeästi kunnilla. Koska tässäkin on ollut vaikeuksia maksusitoumusten saannissa, tulisi vankiloiden päihdeasioista vastaavia henkilöitä informoida /muistuttaa valitusmenettelystä. Silloin kun laitoshoidon tarve on arvioissa todettu ja kunnan päätös on kuitenkin kielteinen, tulisi nykyistä herkemmin tehdä valituksia sosiaali- ja terveyslautakuntaan ja viime kädessä hallinto-oikeuteen.

Kuntoutusjatkumot ja suunnitelmien yhteen nivominen

Vapauttamissuunnitelma ja sen tekemisen yhteydessä yhteydenotot ja verkostotapaamiset vankilan ulkopuolisten viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa ovat ensiarvoisen tärkeitä kuntoutusjatkumoiden turvaamisessa. Vapauttamissuunnitelman tekeminen tulisi aloittaa riittävän aikaisessa vaiheessa ja päihdeasioista vastaavien työntekijöiden tulisi olla selvillä siitä, millaisia palveluja vapautuvan vangin kotikunnassa tai yhteistoiminta-alueella on tarjolla.

Vapauttamissuunnitelma tulisi nivota yhteen muiden asiakassuunnitelmien kanssa, erityisesti sosiaalihuoltolain mukaisten suunnitelmien kanssa. Sosiaalihuoltolakia ollaan uudistamassa ja uudistuksen jälkeen olisi ehkä mahdollista pyrkiä siihen, että vapauttamissuunnitelman toimeenpanosta vastaisi yksittäinen kunnan tai yhteistoiminta-alueen viranomainen.

Päihde- ja sosiaaliohjaajat

Kiinnittäisin huomiota olemassa olevien päihde- ja sosiaaliohjaajien virkojen säilymiseen ja virkojen täyttämiseen huolimatta rikosseuraamusalan säästöpainesta. Vankien asioiden hoitamisessa, kuntoutustavoitteiden saavuttamisessa ja uusintarikollisuuden ehkäisyssä tarvitaan riittävää ja osaavaa henkilöstöä, josta ei ole varaa vähentää.

Siirrettäessä seuraamuksien täytäntöönpanoa vapaudessa tapahtuvaksi, lisääntyy samalla tarve aikaisempaa kiinteämpään ja monitahoisempaan yhteistyöhön kuntien ja järjestöjen kanssa. Tämä edellyttää myös tarvittavien voimavarojen osoittamista yhteistoimintaan.

Vankien työkyvyn arviointi

Vankien työkyvyn arvioinnissa olisi mahdollista hyödyntää vankilassa olemassa olevia rekisteritietoja vangeista yhdistämällä tietoja ja tekemällä yhteistyötä terveydenhuollon ja muun kuntoutustoiminnan kesken sekä kehittämällä yhteistyötä vankilan ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Tämä ei välttämättä vaatisi lisäresursseja vaan pikemminkin olemassa olevien asioiden uudelleen organisointia. Terveystutkimuksen (2010) mukaan osa vangeista on täysin työkyvyttömiä ja huomattava osa alentuneesti työkykyisiä vankilan ulkopuolella, mutta työkyvyn arviointeja ei tehdä, vaikka juuri vankila-aikana niiden tekeminen olisi vankien kunnon puolesta järkevää ja mahdollista.

Vastuu yhteistyökumppaneille asumispalvelujen peruutuksista

Koevapauden järjestämisessä järjestöjen ja muiden palvelujen tuottajien palveluissa on ollut paljon taloudellisesti tai toiminnallisesti kohtuuttomia tilanteita, joista koevapaudesta päättävän eli rikosseuraamuslaitoksen tulisi ottaa vastuu.

Vankila on saattanut sopia palveluntuottajajärjestön ja kunnan kanssa vangin koevapauden järjestämisestä järjestön asumispalveluyksikössä. Järjestö on ammatillisen työkäytännön mukaisesti voinut aloittaa henkilön sijoittamista ja palvelutarpeen kartoitusta varten käytännön asiakastyön hyvissä ajoin ennen suunniteltua sijoituspäivämäärää sekä varannut paikan tai tukiasunon sijoitettavaa varten.

Liian usein vankila on viime hetkellä ennen henkilön suunniteltua sijoittamista peruuttanut sijoituksen, joskus jopa samana päivänä. Joskus peruutukseen on ollut riittävät perusteet, mutta aivan liian usein kyse on ollut huolimattomasta tai riittämättömästä asian valmistelusta tai suunnittelusta. Esille on tullut myös peruutuksia, joiden perustelut eivät ole vakuuttaneet asiallisuudellaan sijoituspaikkoja.

Peruutuksista on voinut aiheutua sijoituspaikalle huomattavaa taloudellista ja toiminnallista vahinkoa (esim. sijoituspaikka/tukiasunto on varattu ja odottanut kaksi viikkoa vapautumispäivää). Vankila ei ole halukas korvaamaan sijoituspaikalle peruuttamisesta aiheutuvia kuluja (vuokra/vrk.maksu, jo tehty työ jne). Näitä kuluja ei myöskään kunta suostu korvaamaan.

On selvää, että jos Rikosseuraamuslaitos ei ota vastuuta päätöksistään aiheutuvista seurauksista sijoitettaessa vankeja koevapauteen, valvontarangaistukseen tai muuhun laitoksen ulkopuoliseen sijoittamiseen, joissa tarvitaan muiden toimijoiden mukanaoloa ja yhteistyötä, aiheuttaa tämä tyytymättömyyttä, vastareagointia ja yhteistyöhaluttomuutta sekä kunnissa että palvelujen tuottajajärjestöissä.

Marjatta Kaurala
Asiamiessosiaaliryöntekijä